

Az oktatástudomány „kis tigrisei”

EARLI-konferenciák két új EU-tagállamban

Írásom kettős céllal készült. Elsőként a szervezet legutóbbi, ciprusi konferenciájáról szeretnék – az elvárhatónál talán kevésbé objektív – beszámolót nyújtani, majd előre tekintünk 2007-re, amikor Budapest láthatja vendégül Európa és „a világ többi részének” mintegy 1800 oktatáskutatóját.

A nyolcvanas évektől a közgazdaságtudomány és a gazdaságföldrajz a gyorsan fejlődő délkelet-ázsiai térség néhány országával kapcsolatban használta a „kis tigrisek” kifejezést. Hongkong, Szingapúr, Dél-Korea és Tajvan gazdasága rendkívül gyorsan fejlődött a nyolcvanas-kilencvenes években. Ennek egyik okaként említhető, hogy erőteljesen fejlesztették a csúcstechnológiát hasznosító iparágakat. A hangsúly azon volt, hogy az egyes iparágak sajátos, több évtizedes fejlődési útjának bejárása helyett átugrották az olyan lépcsőfokokat, amelyek másutt átmenetinek vagy zsákutcának bizonyultak. Egy külön történetbe tartozik, hogy mindebben milyen óriási szerepet szántak egy szívünkhöz is oly’ közel álló ágazatnak, az oktatásnak.

Az oktatás kutatásának fejlődésében megfigyelhető 20. századi, észak-amerikai és európai tendenciákat látva adódik a kézenfekvő analógia: a tudományos kutatás élvonalához történő felzárkózás megvalósulásához hatékony terv lehet azonnal a legmagasabb minőségi kategóriákat megcélózni és külső példa alapján hozzálátni az oktatáskutatás átalakításához.

Írásom címében az „oktatástudomány” talán sokak szemében nem egyértelmű, avagy létjogosultságát még nem bizonyított kifejezés. Egyrésztől valóban nem szerencsés a fogalom használata, mert annak tükör-visszafordítása éppen egy neves folyóirat címét adja: Instructional Science. Másrészt a fogalom kifejezi, hogy nem a teljes neveléstudományhoz kapcsolódik írásom, hanem a tanítással-tanulással (így, kötőjellel!) kapcsolatos kutatásokhoz. Az

oktatástudomány kifejezést tehát a tanítás-tanulás kutatásának tudománya értelemben használom. A kifejezés elterjedten használatos többféle szöveggörnyezetben: minisztériumi statisztikai tájékoztatóban és külföldi ösztöndíjak tudományterületi leírásaiban gyakori vendég. Valószínűleg sokan tisztázandónak tartják, hogy a megszokott hazai terminológiában hogyan helyezhető el az oktatástudomány kifejezés. Ha az oktatásmélethez a személyiség kognitív szférájának fejlesztésével foglalkozó területnek tekintjük, akkor az oktatástudomány egy ennél bővebb hatókörű fogalom, és magában foglal olyan kutatási területeket, amelyek a hagyományos nevezéktan szerint a nevelésmélethez tartozhatnak. A tanítás-tanulás kutatásával foglalkozókat legfőképpen az empirikus módszerek alkalmazása köti össze: ezen belül érdemes megkülönböztetni a kvalitatív (etnografikus) és a kvantitatív (pszichometrikus) irányzatok követőit. Az oktatástudomány tehát az empirikus kognitív és viselkedéstudományok (cognitive and behavioral sciences) közé tartozik.

Solla Price (1979) munkája óta használatos a „Nagy Tudomány” kifejezés az olyan tudományágakra és azok működésére, amelyek bizonyos lényegi és formai jellemzőknek megfelelnek. Az egyik kritérium, hogy egy adott tudományterületnek legyenek nemzetközi szervezetei. A tanítás-tanulás kutatása ebből a szempontból eléggé fiatal „nagy tudomány”-nak számít. Európában 1985-ben alakult meg az EARLI (European Association for Research on Learning and Instruction” szervezet, amely az első és mindenképpen

a legnagyobb ilyen tudományos szervezet a kontinensen. Bár a szervezet nevét ugyanúgy ejtjük, mint az „early”, vagyis „korán” szót, nem mondható, hogy korai volt az 1985-ös megalakulás. Az Iskola-kultúra olvasói folyamatosan tájékozódhattak az elmúlt években a szervezetről és annak konferenciáiról (lásd *Korom, 1997; Csíkos, 1997; Csíkos, Józsa, Korom és Tarkó, 1997; Csíkos és Józsa, 1997; Molnár, 1997; Verschaffel, 1997; Molnár, 2004; Csíkos, 2004; Molnár, 2004; Molnár, 2004*).

Tizenegyedik alkalommal rendezték meg az EARLI konferenciáját, amelynek házigazdája az idén a Ciprusi Egyetem volt. A szervezet négy évre előre hoz döntést arról, hogy hol legyen egy-egy konferencia. Ciprus kiválasztása egyrészt az elnök személyének, a kiváló kognitív fejlődéslelektani kutatónak, *Andreas Demetriou*nak szolt, másrészt pedig annak az erőfeszítésnek, amit a szigetország a tudomány ápolása terén tett. 1989-ben hoztak törvényt az első(!), tudományegyetem-jellegű ciprusi egyetem alapításáról, amelynek első rektora Demetriou lett, és most épül a második, műszaki egyetemük. A tudományegyetem kampuszában is hatalmas építkezések folynak a mai napig, és kicsiny túlzással össze lehet állítani az egyetemfejlesztés ciprusi receptjét: 1. végy egy jó rektort, 2. alakítsd ki a parkokat és az öntözőrendszereket, 3. húzd föl az épületet, 4. oktasd a hallgatókat. A Ciprusi Egyetem fejlesztése jó példa arra, amikor zöldmezős beruházásként, a nyugat-európai városokban gyakran kötőfékként jelentkező hely- és épületproblémákat ignorálva teremtik meg a kutatómunka infrastruktúráját.

A konferencia közvetlen előkészületei 2003-ban kezdődtek. Az EARLI Végrehajtó Bizottságának (Executive Committee, EC) tagjaként *Kárpáti Andrea*, a Nemzetközi Programbizottság (International Programme Committee, IPC) tagjaként jómagam végigkísérhettük a nagy konferencia előkészületeit. Most első alkalommal történt meg, hogy a konferencia-beadványok adminisztrálása és bírálata és a

konferencia-jelentkezések is teljes mértékben on-line rendszerben történtek. A konferencia-beadványok elbírálása a nemzetközi tudományos konferenciákon megszokott módon történt. Két független bíráló (névtelenül) 10 szempont szerint 0–10-ig pontozott, így maximálisan 100 pontos lehetett egy beadott anyag megítélése. Amennyiben a két bírálótól kapott pontszám átlaga 80 fölött volt, az automatikus elfogadást jelentett, az 50 alatti átlag automatikus elutasítást vont maga után, a két érték között a határt a Nemzetközi Programbizottság húzta meg. Ha a két bíráló pontszáma között 30-nál nagyobb különbség adódott, úgy harmadik bíráló felkérésére került sor. Az egyik kényes kérdés a bírálók körének kiválasztása volt. Elsősorban a korábbi konferenciákon már bírálóként szereplők jöttek számításba, ám kiderült, hogy így túl sok átnézendő anyag jutna egy emberre. (Végeredményként egy bírálóra így is átlagosan 20 beadvány jutott.) A bírálók körét három lépésben bővítették: a helyi tudományos programbizottság tagjaival; a legalább 10 éve EARLI-tagok felkérésével; a Nemzetközi Programbizottság is javaslatokat tett további bírálók foglalkoztatására. Magyarországról öten vettünk részt a bírálati munkában: *Csapó Benő*, *Kárpáti Andrea*, *Vidákovich Tibor*, *Józsa Krisztián* és e sorok írója. A bírálati rendszer másik kényes pontja, hogy ha sikerül is a bírálók körét mindenki által elfogadható szempontok alapján kijelölni, egyelőre nincs a gyakorlatban alkalmazható mérési módszer arra vonatkozóan, hogy egy adott bíráló pontszámai mennyire mozognak együtt a többi bírálóéval. (Elméletileg a Kendall-féle egyetértési mutatót lehetne használni, de most nem készült olyan adatbázis a bírálók pontszámaiból, amelyen lefuthatott volna ez az eljárás.) A bírálati rendszer végül meglehetősen szigorúnak, és több szempontból elfogultnak bizonyult.

Annak hangsúlyozása, hogy az EARLI tudományos szervezethez tartozás és a konferencia-részvétel fontos és üdvözlendő a hazai oktatáskutatók számára, összefügg azzal, hogy az EARLI a tanítás-tanu-

lás kutatásának legerősebb európai szervezete. Objektív megítélés alá eshet, hogy az EARLI vezető tagjai a világ legjelentősebb folyóirataiban publikálnak (ezek között van a szervezet saját folyóirata, a Learning and Instruction) és ebből adódóan magas impakt-faktorú tanulmányok szerzői. Elképzelhető, hogy az impakt-faktor említése és hangsúlyozása ellen többen berzenkednek. Részben igazuk van, hiszen a sakkozók is gyakran méltatlankodnak azon, hogy ma nem azt kérdezik tőlük a versenyszervezők és a sakktársak, hogy mi a kedvenc megnyitásuk és milyen felfogásban játszanak, hanem az első kérdés az szokott lenni: Mennyi az Élő-pontszámod? Tendencia, hogy a tudományos pálya versenyhelyezeteiben is egyre fontosabb kérdéssé lép elő: Mennyi a tanulmányaid impakt-faktora? Vagy még durvább egyszerűsítéssel: Mennyi az impakt-faktorod?

Erdemes kitérni arra, hogy – a klaszszikus, ágazati tudományfelosztás logikáját követve – mely tudományterületek művelőiből áll az EARLI tagsága. Még nemzetközi téren is tartja magát az a fölfogás, amely elvágólag szeretné tudni, hogy valaki a pedagógiai pszichológia, a fejlődéslélektan, a pedagógiai értékelés vagy esetleg a matematikai nevelés területéhez tartozik. Ilyen felosztás esetén az mondható el, hogy a legtöbb oktatáskutató alkalmazott pszichológusként, a neveléslélektan területének művelőjeként vesz részt a tudományos életben. Kijelenthető ugyanakkor, hogy a szervezeti hovatartozástól függetlenül létezik egy közös tudományos nyelv. Amikor Józsa Krisztián kollégámat, Padovában tartott előadását követően, megkérdezték, hogy kik voltak a bemutatott vizsgálat mérőesz-

közeinek kifejlesztői, a kérdező nem volt megelégedve a pedagógiai kutatók válaszával. Még segíteni is szeretett volna: neveléslélektani kutató? Értékelési szakértő? Klinikai pszichológus? Kollégám nem választott a felsorolt opciók közül, és ismételen pedagógiai kutatóknak nevezte a DIFER fejlesztőit. Talán abban ragadható meg a különbség, ami az oktatás kutatásában az alkalmazott pszichológia kutatói és a pedagógiai kutatók között fennáll, hogy utóbbiak sokkal érzékenyebbek az oktatás hierarchikus rendszereinek figyelembe vételére, mint pszichológus kollégáik. Nagy József-i kifejezéssel: a pedagógia hierarchikus multidiszciplináris, vagyis több, egymásra épülő és egymásba foglalható rendszer tudománya. Demagóg módon úgy is fogalmazhatnánk, hogy előnyt jelenthet az oktatáskutatásban a tisztán alkalmazott pszichológiai indíttatású kutatásokkal szemben, ha valaki Comenius, Herbart, Dewey, Archer és Fukuyama vállain állva láthat messzebbre.

A ciprusi EARLI-konferenciára végül Magyarországról 15 résztvevő regisztrált. A legnagyobb létszámban Németország, Nagy-Britannia, Hollandia, Olaszország és Finnország kutatói voltak jelen. Érdekes volt, hogy milyen sok ciprusi kutató készült föl a konferenciára előadással vagy poszter-bemutatóval. A ciprusi házigazdák aktivitása példaértékű számunkra, hiszen 2007-ben, Budapesten, lényegében a konferenciára beadott anyag színvonala jelentkezik szűrőként a hazai oktatáskutatók számára.

A Nemzetközi Programbizottság feladata volt a konferencia témáinak összeállítása. A konferencia címe most „Különböző megközelítésmódok integrálása a hatékony tanulási környezetek kutatásában” (Inte-

Olyan oktatáspolitikát hozhat jelentős változásokat, amely a tekintélyelvű spekulációk világát maga mögött hagyva az empiria talaján álló, nemzetközi összehasonlításban versenyképes kutatási eredményekre támaszkodik. Ennek megvalósulásához az szükséges, hogy az oktatáspolitikát ne a neki tetsző és neki nem tetsző kutatási eredmények között válasszon, hanem a minőségi kutatási eredmények és a tudománytalan kijelentések között.

grating multiple perspectives on effective learning environments). Bármi is legyen azonban a konferencia fő témája, lényegében minden irányzat megtalálja a helyét. Néhány terület viszonylag ritka vendég: például neveléstörténeti megközelítések, vallásos nevelés, e-mail konferenciák. Más témák konferenciáról-konferenciára egyre népszerűbbek: élethosszig tartó tanulás, metakogníció. Vannak örökzöld témák, amelyek legalább egy évtizede intenzíven vannak jelen a nemzetközi tudományos közösség fórumain: matematikatanítás, információs-kommunikációs technológiák, motiváció. A budapesti konferencia címe angolul sokatmondó és legalább két jelentéstartalmú: *Developing potentials for learning*. Magyarra kétféleképpen fordítható: A tanulás fejlődő lehetőségei, avagy A tanulás erőforrásainak fejlesztése, és még más értelmezések is előfordulhatnak. Minden bizonnyal azonban az új IPC is képes lesz úgy összeállítani a konferencia-témák listáját, hogy valamennyi hazai pedagógiai kutató készletét érezzen kutatási eredményeinek bemutatására.

Elkészült az EARLI 2007-es, Budapesten megrendezendő konferenciájának honlapja: www.edu.u-szeged.hu/earli2007. A portálról máris bőséges információ-mennyiség elérhető. Figyelmet érdemel, hogy már csak egyetlen esztendő van a konferencia-anyagok beadási határidejéig. A részvételt tervezők számára tehát – amennyiben teljesen új kutatási eredmények bemutatását tervezik – már most konkrét és tényleges munkát jelent a 2007. augusztus 28-a és szeptember 1-je között tartandó konferencia. Külön felhívom a figyelmet arra, hogy 2007. augusztus 27-es az úgynevezett JURE (Junior Researchers of EARLI, szokásos kiejtés: dzsúr) előkonferencia napja, amelyen doktorandusz hallgatók és legfeljebb két éve doktoráltak vehetnek részt. Magyar részről *Pethő Balázs* (ELTE) és *Kelemen Rita* (SZTE) vesznek részt a JURE szervező munkájában.

A budapesti konferencia elnöke Csapó Benő. 2003-ban, Padovában kapta a megbízatást, amely – hasonlóan a ciprusi elnök,

Demetriou esetében elmondottakhoz – egyszerre szól az európai kutatói közösség egy elismert tagjának és Magyarországnak. A hazai neveléstudomány elismerését is jelenti, hogy Budapest lett a konferencia helyszíne, hiszen évtizedek óta nyilvánvaló a rendszerszintű pedagógiai felmérések alapján, hogy a magyar oktatási rendszer jobban teljesít, mint amit a többi társadalmi alrendszer teljesítménye alapján várni lehetne. És ezzel együtt is, tökéletesen illik hazánkhoz a konferencia címében szereplő „potenciál” szó, mert az oktatáskutatásban most tudnánk meglépni azt a hiányzó hété mérföldet, ami lehetővé tenné, hogy a hazai pedagógia kutatók nemzetközi ismertsége és a nemzetközi publikációk mennyisége ugrásszerűen nőjön.

A tág értelemben vett oktatástudomány legkiválóbb hazai művelői közül *Csépe Valéria*, *Falus Iván*, *Halász Gábor*, *Kárpáti Andrea*, *Nikolov Marianne*, *Pléh Csaba*, *Pusztai János* és *Vidakovich Tibor* elfogadták az elnöki felkérést, és ők alkotják a Nemzeti Tudományos Programbizottságot (National Scientific Programme Committee), amelynek feladata, hogy a nemzetközi programbizottság iránymutatása alapján összeállítsa a konferencia tudományos programját.

Pátosz nélkül próbálok írni a továbbiakban arról, hogy milyen hasznot hozhat a hazai oktatáskutatók, az egész hazai neveléstudomány, a teljes oktatási rendszer és az ország számára az a lehetőség, hogy a legjelentősebb európai szakmai szervezet Budapestet jelölje konferencia-helyszínként. Egy európai országot (az oktatástudomány egyik „nagy tigrisét”) hozok példaként. A nyolcvanas években még Magyarországra jártak tanulni arról, hogy miért olyan jó a magyar matematika- és természettudományos oktatás, és mellesleg rendeztek egy EARLI-konferenciát. Azután a kilencvenes évek első felében rendezett EARLI-konferenciákon körülbelül olyan létszámban képviseltették magukat, mint mi, magyarok, a legutóbbi egy-két konferencián. 1997-ben azonban jelentősen megugrott a finn kutatók száma, és mára az egyik legnépesebb nációt

alkotják az oktatáskutatói közösségen belül. A finn pedagógiai kutatás helyzetét röviden bemutattuk (*Csapó, Csikos és Korom, 2004*), és természetesen nem gondoljuk azt, hogy a PISA-felmérésekben és az IEA 1991-es olvasásvizsgálatában tapasztalt „finn csoda” láncreakciószerűen következik abból, hogy a finn oktatáskutatók elkezdtek EARLI-konferenciákra járni. Azt sem állíthatjuk ugyanakkor, hogy egymástól független jelenségekről van szó. Ami összeköt és közvetít a két jelenségvilág között, az az úgynevezett evidence-based policy jelensége. Vagyis olyan oktatáspolitikai hozhat jelentős változásokat, amely a tekintélyelvű spekulációk világát maga mögött hagyva az empiria talaján álló, nemzetközi összehasonlításban versenyképes kutatási eredményekre támaszkodik. Ennek megvalósulásához az szükséges, hogy az oktatáspolitikai ne a neki tetsző és neki nem tetsző kutatási eredmények között válasszon, hanem a minőségi kutatási eredmények és a tudománytalan kijelentések között. Vagyis a legtöbb, az oktatáspolitikai döntések számára potenciálisan releváns területen a nemzetközi standardoknak megfelelő szintű kutatási eredményekre van szükség. Míg azonban a hazai természettudományos kutatók világszínvonalú eredményekkel büszkélkedhetnek, eléggé kevés olyan oktatáskutatói publikáció említhető, amely komoly hatást gyakorolt a nemzetközi tudományos életre.

A tudományos eredményeknek a nemzetközi tudományos életre gyakorolt hatását jelentős mértékben erősítik a nemzetközi konferenciák. Számomra a konferencia-előadások legnagyobb élménye az, amikor nevet, rangot feledve vitáznak egymással különböző nemzetek tagjai a legégetőbb tudományos kérdésekről. És közben, uramibocsá, vagy azt is mondhatnám, természetesen, az elvégzett kutatások minősége és a levont következtetések helytállósága dönti el, hogy kinek van igaza.

Óriási dolognak tartom, hogy az idén immár ötödik alkalommal került sor a hazai neveléstudományi kutatók seregszemléjére. A hazai szakma tudományos konferenciáinak további fejlődésére is nagy hatással lehet, ha minél több olyan résztvevővel találkozhatunk ott, akik a nemzetközi kutatói közösség normái szerint, évtizedek alatt kialakult konferencia-műfajokban és tudományos vitakultúrában jártasak. Azt remélem tehát, és ezért dolgozunk a budapesti EARLI-konferenciáért, hogy – ahogyan a DK-Ázsiai „kis tigrisek” a nyolcvanas években átvették a világ csúcstechnológiáját –, a hazai oktatáskutatás kihagyhatja a bizonyos mértékben önmagába zárt rendszerekre érvényes hosszú fejlődési folyamat néhány lépcsőjét, és 2007 után a hazai oktatáskutatás európai színvonalon működik tovább.

Csikos Csaba

Neveléstudományi Tanszék, BTK, SZTE – Iskolakultúra

Alternatív zenei kísérlet az általános iskola első és második osztályának énekóráin

A kísérlet, amelynek elméleti háttéréről egy korábbi cikk keretén belül már szoltunk (*Iskolakultúra, 2004. 4.*), Kecskemét három általános iskolájában folyik (Petőfi, Lánchid utcai, Hosszú utcai). A gyerekek minden második énekórája a kísérleti anyag alapján szerveződik. Mostani írásunk a 2003. iskolai évben

lefolytatott kísérlet pedagógiai, zenei és pszichológiai tanulságait próbálja összegezni.

A kísérlet ugyanezen osztályokban folytatódik, immár a második évben. Ebben az évben már három vállalkozó pedagógus is ismerkedet a munkával, egyelőre megfigyelői szerepben.